

Београд, 11.март 2016.

Реферат о завршеној докторској дисертацији докторандкиње Јасмине Шаранац Стаменковић " *Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа*"

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације докторандкиње Јасмине Шаранац Стаменковић под називом "*Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа*" на седници III редовној седници Наставно-научног Већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 8. марта 2016. године, имамо част да поднесемо следећи **Реферат о завршеној докторској дисертацији.**

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Докторандкиња Јасмина (Драган) Шаранац Стаменковић рођена је 9. септембра 1985. године у Нишу, где је завршила основну школу и гимназију „Светозар Марковић“. Основне студије уписала је 2004. године на Департману за историју Филозофског факултета Универзитета у Нишу где је дипломирала јуна 2010. године, одбранивши дипломски рад под називом *Традиција Бугарског царства у 10. и 11. веку* добивши највишу оцену 10 (десет). У току основних студија остварила је укупан успех изражен у просечној оцени 9.78 (девет и 78/100). Школске 2009/2010. године проглашена је за студента генерације Филозофског факултета у Нишу. Била је стипендиста *Фонда за младе таленте* града Ниша у периоду од 2005. до 2010. године, а јуна-јула 2011. године била је стипендиста програма летње школе новогрчког језика $\theta\Upsilon\epsilon\Sigma\text{ПА}$ у Атини. Од 2010/2011. године била је демонстратор на предметима *Историја Византије од 4. до 11. века* и *Историја Византије од 11. до 15. века* на Департману за историју Филозофског факултета у Нишу.

Докторске студије историје уписала је децембра 2010. године на Катедри за историју Византије Филозофског факултета Универзитета у Београду, а 2013/2014. године била је запослена на Филозофском факултету у Београду као истраживач приправник на пројекту *Хришћанска култура на Балкану у средњем веку: Византијско царство, Срби и Бугари од 9. до 15. века* (евиденциони број 177015). Од 2014. године запослена је као асистент на предмету Историја Византије на Департману за историју Филозофског факултета у Нишу.

Објавила је више радова, међу њима и следеће:

- Похвални говори Михаила Псела посвећени цару Михаилу VII Дуки. *Црквене студије* 11 (2014) 223–237.
- *Однос Константина Великог према паганству у писаним изворима позноримске епохе*, Ниш и Византија XII (2014) 87–93. (са Иреном Љубомировић)
- *Иконографија печата и новца династије Дука*, Зограф 37 (2013/2014) 59–80.
- Српски средњовековни споменици – византијско уметничко и културно наслеђе у записима Феликса Каница. у: Љубомировић, И. (ур.), *Феликс Каниц на Централном Балкану – 150 година истраживања у Нишу*. Зборник радова са научног скупа одржаног 30–31. маја 2014, Ниш 2015, 93 – 108.

Предлог теме докторске дисертације кандидаткиња је успешно одбранила 4. фебруара 2013. године пред Комисијом за одбрану теме доктората коју су сачињавали проф. др Радивој Радић, проф. др Војислав Јелић и проф. др Татјана Суботин-Голубовић.

2. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација докторанткиње Јасмине Шаранац Стаменковић истражује односе Михаила Псела и цара Константина X Дуке (1059–1067). Кроз развој специфичног *пријатељства* између василевса и најученијег Ромеја не само те епохе—изузетно утицајног, моћног али и сујетног Михаила Псела—дисертација баца светло на друштвени и политички контекст шесте и седме деценије 11. века пре свега у византијској престоници Цариграду, а затим и читавом Царству. Реч је о периоду врло бурних промена византијског друштва, па и политичког система и идеологије, најпре због новог, специфичног начина учествовања у власти

припадника ограниченог круга *пријатеља* ии савезника, о деценијама специфичним и по бројним сплеткама и заверама унутар истог, тесно повезаног круга тренутних и некадашњих сарадника.

Посебан циљ дисертације било је сагледавање начина на који је пријатељство учењака Псела и цара Константина Дука представљено у савременим изворима, онима чији је аутор управо Михаило Псел, односно у жанровски разноврсним и садржински знатно различитим саставима овог учењака. Реч је о изузетно комплексним, вишеслојним и тешким за тумачење текстовима, који представљају значајан изазов за сваког истраживача како са сазнајног и аналитичког тако и са методолошког становишта, и чије се вредновање знатно разликује у зависности од изабраног истраживачког приступа, односно фокуса истраживања. Један од најважнијих циљева дисертације састојао се управо у покушају продирања у смисао Пселових ставова о Константину Дуки, подели Пселових састава по садржају и коришћеним мотивима и на томе заснованој оцени о њиховој објективној и субјективној страни, односно коришћењу појединих жанрова, мотива и ставова са одређеном намером аутора, ужом—усмереној ка самом Константину Дука, или широм—чија је публика царска породица и византијска учена елита тог доба.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидаткиња је приликом израде докторске дисертације разрадила и великим делом потврдила почетне хипотезе, које се могу разврстати у две основне категорије: 1. оне које се тичу самог односа Михаила Псела и цара Константина Дуке, и 2. оне који се односе на основне изворе, учене, разнородне, али и свесно тенденциозне саставе самог Псела и њихову анализу. Из потоње категорије треба издвојити следеће хипотезе и анализом разрађене постулате:

- *Хронографија* Михаила Псела је дело које обухвата период од 976. до 1078. године и представља један од најважнијих извора за 11. век. *Хронографија* је састављена од два основна дела: првог који покрива временски период од 976. до 1059. године и другог који се наставља до 1078. године, писаног по жељи сина цара Константина X Дуке, Михаила;

- Као један од најученијих људи читавог византијског миленијума, Михаило Псел је писао ученим и артифицијелним грчким језиком, уз бројне реторске украсе, које је неретко користио као средство преношења својим ставова.

Из прве категорије неопходно је споменути велики политички значај Михаила Псела који је био једна од најистакнутијих и најутицајнијих личности на цариградском двору од 1057. до 1071. године, непосредно пре, током и након владавине цара Константина Дуке. Михаило Псел је од времена цара Исака I Комнина (1057–1059) и сâм био умешан у већину догађаја које је описивао, обликујући политику Царства.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација "*Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа*" подељена је на четири веће целине, којима претходи *Увод*, а следе *Закључак* и *Листа референци* са наводима коришћених извора и секундарне литературе. Прва целина, *Константин Дука у царским говорима Михаила Псела* (9-101) посвећена је анализи специфичних, садржински, структурно и идејно врло сложених царских говора—*василикос логос-а*—званичних састава којима се Михаило Псел "обраћао" Константину Дуки, односно славио овог цара по добро утврђеним правилима овог реторског жанра. Први део ове целине нуди преглед времена настанка ових похвалних састава и њихову квантитативну анализу, док други, знатно обимнији део анализира квалитативне и мотивске разлике ових састава. Друга целина *Устоличење Константина Дуке на византијски трон—цар по милости Божијој* (102-131) усмерена је на један, специфичан и обиман састав Михаила Псела, програмски текст споменутог жанра похвалног царског слова о изабраности и крунисању Константина Дуке за василевса Ромеја. Трећа велика целина посвећена је анализи писама Михаила Псела цару Константину Дуки (132-167), њиховом разврставању, карактеризацији и детаљној анализи овог, наизглед најприватнијег вида комуникације двојице савременика и "пријатеља". Последња велика целина односи се на кључни проблем византијског 11. века – покушај оснивања нове династије, након изумирања двоековне династије Македонаца средином овог столећа (168-200).

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Остварени резултати дисертације *"Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа"* засновани су на непосредној анализи примарног изворног материјала, најпре на раду на комплексним и великим делом проблематичним и тешко разумљивим ученим саставима ненадмашног ретора Михаила Псела. Самом том чињеницом, дисертација доноси оригиналне истраживачке резултате који теже да ближе одреде не само однос између цара Константина Дуке и Михаила Псела већ и слику тог односа у Пселовим делима и његову слику о изабраности Дуке за царско достојанство. Пселово изграђивање царског лика Константина Дуке истакнуто је кроз праћење константних и променљивих мотива у његовим похвалним словима и њиховог изнијансираног мењања или прилагођавања специфичним савременим околностима. Пселово истицање "пријатељства" са овим владарем, и читавом његовом породицом, у писмима снажније, али приступно и у осталим саставима, дало је не само посебну тежину исказу овог учењака већ и једну додатну димензију која утиче на разумевање пре свега историјског дела Михаила Псела, његове комплексне *Хронографије*—њеног основног циља настанка, поруке и ставова које је овај јединствени мислилац међу византијским учењацима желео да пренесе својим савременицима и каснијим нараштајима. Тумачење интенционално езотеричних садржаја састава Михаила Псела носи са собом увек бројне потешкоће, и оне су видљиве у честом размимоилажењу ставова у савременим византијским студијама чак и о основним питањима која се тичу текстова овог аутора. Сличних различитих ставова ће несумњиво бити и на појединим примерима из дисертације *"Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа"*, али су они неопходни за напредак науке и доприносе сазнању о различитим могућим аспектима често контроверзних дела Михаила Псела и његове подједнако контроверзне политичке каријере.

6. Закључак

Докторска дисертација *"Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа"* докторандкиње Јасмине Шаранац Стаменковић

урађена је у свему према одобреној пријави теме за дисертацију, а својим оригиналним резултатима доприноси бољем познавању не само дела овог византијског учењака посвећених цару Константину Дуки, већ и њиховом међусобном односу, као и околностима византијском бурног позног 11. века у коме коме је њихово *пријатељство* настајало и развијало се.

Стога смо слободни да предложимо да се усвоји позитивна оцена о докторској дисертацији **"Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа"** Јасмине Шаранац Стаменковић и да се кандидаткињи дозволи њена усмена одбрана.

Чланови Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације:

Проф. др Радивој Радић

Проф. др Војислав Јелић

Проф. др Јелена Ердељан

Доц. др Ирена Љубомировић

Проф. др Влада Станковић,
ментор и писац реферата